

LAZARUS DIGITALIS – EGY TÉRKÉPTÖRTÉNETI TÉRINFORMATIKAI RENDSZER KIALAKÍTÁSA

A Lázár térkép jelentőségét, azt hiszem, nem kell külön hangsúlyoznom, ezt helyettem megtették már mások. Bárki, aki egy kicsit is érdeklődik a régi térképek iránt, biztos, hogy nemegyszer találkozott már ezzel a névvel. Tanulmányaim során, a térképész szakon számtalanszor tettem említést róla. De nemcsak a szakmában, hanem a közéletben, a térképbarátok széles taborának is egyik alapműve ez a térkép. Mint-hogy igen nagy az érdeklődés iránta, sokakban felmerül az igény, hogy részletesebben is szemügyre vegye, megvizsgálja azt, illetve a különböző későbbi kiadásokat egymással összehasonlíthassa.

A szemrevételezésen túl azonban komoly történeti és egyéb kutatások alapjául is szolgált a fent említett mű. Sokan sokfélet írtak, és mondtak róla, tényeket, feltételezéseket, sőt még tévedésekre és ellentmondásokra is van példa; mindenesetre kimondhatjuk, hogy jelentős a szakirodalma. Idén – a kiadás 475. évfordulóján – az Országos Széchényi Könyvtárban rendezett konferencián is több megközelítésben hallgattunk róla. Én úgy gondolom, hogy hazánk első országtérképe tartogat még újdonságokat, eddig részleteiben fel nem tárt összefüggéseket, amelyek elemzéséhez azonban komoly apparátusra van szükség. Eddig ez nem sokaknak állt rendelkezésére, most viszont, az évforduló alkalmából elkészült egy olyan alkalmazás, amely talán hiánypótló is lehet.

Nézzünk körül egy kicsit a nagyvilágban, hiszen több helyütt foglalkoznak a térképtörténeti kutatások számítógépes alapokon történő feldolgozásával. Az interneten keresgélve az angol nyelvterületen is több nagyszabású projektet találhatunk, amely a történelmi vizsgálatokat térinformatikai alapokra helyezi. Ezek egyszerre próbálják meg összegyűjteni, egységesíteni és elemezni a régmúlt idők rajzait, és egyúttal következtetéseket is levonni. Információkat gyűjthetünk például a korabeli infrastruktúráról, a népesség mozgásáról vagy akár az anyagi javak eloszlásáról. Az egyik legnagyobb ilyen vállalkozás során Nagy-Britannia történetét, határait vizsgálták (Great Britain Historical GIS).

Magyarországon tudtommal nem készült még ilyen volumenű térinformatikai rendszer, amely az objektív térképtörténeti kutatásokat segítő jött létre. Most egy hasonló kezdeményezésről számolnék be kicsit részletesebben.

Plihál Katalintól (OSzK) érkezett a felkérés az ELTE Térképtudományi Tanszékére. Egy olyan térképtörténeti térinformatikai rendszer kialakítására tett javaslatot, amely összefoglalná, és bemutatná sok év munkájának kutatásait. Teljesen szabad kezet kaptam a dolog kivitelezésében. Megkaptam az eddig összegyűjtött adatokat papír formában, illetve két digitális állományt is. Az egyik a térképen névvel szereplő összes település listája Excel táblázatban: 1430 sor és 9 oszlop. Az oszlopokban a különböző későbbi kiadások (G. A. Vavassore 1553, A. Lafreri 1559, Zsámboky J. 1566...) névváltozatait követhetjük végig minden egyes településnél. Ezen kívül van két külön oszlop, amely azonban nem teljes: a jelenlegi hivatalos név, illetve ha az nem magyar, akkor az utolsó magyar név is szerepel, de ez utóbbiak csak akkor, ha azokat azonosítani lehetett.

A másik fájl egy AutoCad-ben készült vektoros rajz, amely a térkép grafikus vázát alkotja. A településeket pontszerűen és a vízrajzot vonalasan ábrázoló állomány az eredeti térkép szkennelt változatának képernyőn történt digitalizálása után keletkezett. A térképen szereplő összes települést már kategóriákba sorolva kaptam meg. A település kategóriák a következők voltak.

- Egyértelműen azonosított település (1031 db).
- Nem egyértelműen azonosított település (58 db).
- Nem azonosított település (193 db).
- Egy adott helyre vonatkozó több névváltozat (18 db).
- Kétszer előforduló nevek (2x16 db).
- Településjel név nélkül (131 db).

A kategorizálásban vannak kisebb átfedések, egyazon települést több kategóriába is be lehet sorolni. Ezt a felosztást megtartottam, az elkészült adatbázisban attribútumként szerepel. Talán az eddig leírtakból már sejthető, hogy a rendszer kialakításkor a fő vezérelv a települések névrajzának rendszerezése volt, voltaképpen erre van „kihegyezve” a rendszer. A térképet és a hozzátartozó adatbázist ArcView szoftverrel kapcsoltam össze, és jelenítettem meg. Céлом volt minél általánosabb megoldásokat alkalmazni, és részletes meta leírást készíteni annak érdekében, hogy utólag is bármikor hozzá lehessen kapcsolni saját adatbázisokat.

Annak érdekében, hogy az érdeklődők könnyen hozzáférjenek az eredményekhez, célszerűnek tűnt az interneten történő publikálás. Erre sokfajta megoldás létezik, és bár az ArcView alapértelmezésben nem támogatja azt, különböző bővítményekkel lehetőségünk van a funkciók kiterjesztésére; így esett választásom a HTML Image Mapper bővítményre. A kész weboldal

elérhető az ELTE Térképtudományi Tanszékének honlapjáról (a szerver neve is a szóban forgó térkép szerzőjének nevét viseli...):

<http://lazarus.elte.hu/~guszlev/lazar/>

Itt mindenki kedvére böngészhet a Tabula Hungariae települései és azok névváltozatai között.

SUMMARY

On the occasion of the 475th anniversary of the world's first country map, namely the Tabula Hungariae, this famous historical map has again received the focus of many map historians. A special map historical GIS has been put together to serve the needs of all those interested. The settlement names of the original and the later prints have been collected and organised in a way, that it enables researches to foster their work. Results can be browsed through the internet, you can find it on the site of the Eötvös University's Department of Cartography:

<http://lazarus.elte.hu/~guszlev/lazar/>

IRODALOM:

1. A Tabula Hungariae és változatai. Cartofil Kiadó, 2003

2. Stegena Lajos: Lazarus Secretarius – The First Hungarian Mapmaker and His Work. Akadémiai Kiadó, 1982

3. Great Britain Historical GIS – www.gbghis.org

4. Monica Pratt: GIS Provides a New View on the Past – www.esri.com/news/arcuser/0702/

Guszlev Antal

TÉRINFORMATIKAI ALAPADAT-ELLÁTÁS A HELYITŐL AZ ÁTFOGÓ SZINTIG

GINIE műhelymunka, 2003. március 6–7. Róma

Az EU GINIE (Geographic Information Network In Europe, közelítő fordításban: Térinformatikai hálózat Európában) projektjének egyik célja, hogy az európai egybetartozást erősítő földrajzi információs stratégiát kidolgozza. Ennek érdekében sorozatban rendeznek szakértői műhelymunka összejöveteleket.

A legutóbbi esemény március 6–7-én volt, Rómában a Római Bölcsesség (La Sapienza) Egyetemen, és a „Térbeli alapadat-ellátás a helyitől az átfogó szintig” (Local to Global For Spatial Data Infrastructures) címet viselte.

Magyarországról meghívást – a HUNAGI révén – a

Regionális Közép-Európai Környezeti Technológiai Közhasznú Társaság Tisza vízgyűjtő területére kiterjedő projektje kapott. A projekt először az RCoE Land-Net nyitó konferencián mutatkozott be az európai közönség előtt.

A központ nevében Jarolics Béla igazgató és Podolcsák Ádám külső tanácsadó vettek részt az eseményen. A küldöttséghez csatlakoztak még Straub Katalin és Apáthy Judit, a Miniszterelnöki Hivatal munkatársai, akik azzal a céllal jelentek meg a rendezvényen, hogy a GINIE vezető szakembereivel konzultáljanak a projekt uniós megfeleléséről és támogatásáról, valamint megismerjék az EU térinformatikai szektorának álláspontját a tervezett kormányzati intézkedéseket illetően.

Elsősorban a szövetségi államszervezetű és az erős területi önkormányzatisággal bíró államok szakértőit hívták meg, helyi, kistérségi, megyei, regionális és országos hatáskörű hivataloktól. Az önkormányzati intézmények mellett statisztikai és egészségügyi szervek is képviseltették magukat.

A terveknek megfelelően a műhelymunka résztvevői:

- áttekintették a helyi, a megyei és a regionális önkormányzatok közös adatkezelésének jelenlegi állapotát;
- összevetették az európai és Európán kívüli tapasztalatokat;
- összevetették a térinformatikai szektor tapasztalatait a statisztikával és az egészségüggyel;
- valószínűsítették az összes szintre kiterjedő közös adatkezelés valóra válását követő igényeket és nehézségeket;
- ajánlásokat fogalmaztak meg.

A meghívottak már egy hónappal az esemény előtt megkapták azt az egységes szerkezetet és szempont rendszert, amihez igazodva kellett előadásokat készíteniük. „Egymástól tanulni” címszó alatt hangzottak el ezek az előadások az első napon. Az előadásokat az alábbiak szerint csoportosították: más földrészek, statisztikai adatok, helyi önkormányzatok (NUTS5, NUTS4), nagyobb vidékiek (NUTS3, NUTS2), nemzetek (NUTS1), határon átnyúló ügyek. A magyar előadás volt az egyetlen ez utóbbi csoportban.

Végigtekintve a meghívottakon, a magyar projekt igazi kakukktójas volt. Nem tagállamokat érint, nem alkot önálló igazgatási területet, de kiterjed öt állam területére. A projekt letről építkezik, gazdája nem valamely kormányzati szint, hanem egy közhasznú társaság. Mint az a munkaműhely helyszínén kiderült, a kiválasztás és meghívás oka épp ez az általánostól való nagyfokú eltérés volt.

A bemutatót nagy figyelem övezte, és az azt követő hozzászólásokból világos lett, hogy azért figyeltek fel